

PIOTR STEFANIAK
Kraków

Z dziejów dominikanek klasztoru św. Anny na Starym Mieście w Pradze (1293–1782)

1. Klasztor św. Anny na Újezdzie pod Pragą – 2. Rotunda św. Wawrzyńca i komenda templariuszy na praskim Starym Mieście – 3. Dominikanki w klasztorze św. Anny na praskim Starym Mieście przy kościele św. Wawrzyńca – 4. W okresie zamętu religijno-społecznego – 5. Odnowa doby potrydenckiej – 6. Schyłkowe lata funkcjonowania klasztoru i jego sekularyzacja

W 2018 r. upływa 725 lat od ufundowania w Pradze klasztoru mniszek Zakonu Kaznodziejskiego. Jest to okazja, aby przywołać jego dzieje, tym bardziej że w momencie fundacji należał on do polskiej prowincji dominikanów. Klasztor Dominikanek na Starym Mieście w Pradze, zwany Aneńskim dworem (*Anenský dvůr*), należał do najważniejszych w praskiej aglomeracji miejskiej żeńskich ośrodków monastycznych, których w średniowieczu było osiem¹. Konwent pozostawił po sobie bogatą spuściznę dziejową, w tym archiwalia. Te znajdują się głównie w Archiwum Państwowym w Pradze. Przechowywany jest tam zespół akt: *Archivučeských klášterů zrušených za Josefa II. // Řád dominikánek sv. Anna*, który składa się z 11 fascykułów zawierających dokumenty z lat 1297–1523 i od 16271 do 1784 r., w tym niedatowane, i nekrologi klasztoru prowadzone od połowy XVI do początku XVIII w.² Wydaje się, że archiwaliów można oczekiwać jeszcze w archiwach: archidiecezjalnym w Pradze i miasta Pragi, a także w bibliotekach: narodowej i opactwa strahovskiego.

¹ Zob. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, Praha 2006.

² Zob. K. BERÁNEK, V. BERÁNKOVÁ, *Inventář archívu zrušených klášterů – Spisy, knihy, Státní ústřední archiv*, Praha 1973.

Klasztor doczekał się solidnej literatury. Przede wszystkim chodzi o opublikowaną w Pradze w 1887 r. przez Franza Klutschaka *Chronik des Annaklosters in Prag*. Gdy zaś idzie o opracowania, to na uwagę zasługują: Pavel Vlček, Petr Sommer, Dušan Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, oraz tekst Vladimira Koudelki, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter II. Die Männer- und Frauenklöster*, opublikowany w *Archivum Fratrum Praedicatorum* w t. XXVI z 1956 r. Interesujące są także pozycje książkowe: *Historie dominikánů v českých zemích*, Praha 2001, Zdislavy Černej, *Mniški Řádu Kazatelského*, Znojmo 1992, Jana Nepomucena Zimmermanna, *Historisches Verzeichnitz aller, in der k. Hauptstadt Prag, aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kappellen*, Prag 1831, Winzenza Schlössingera, *Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz*, Prag 1916 i *Sestry Dominikánky v Čechách a na Morave*, w: *Pamětní spis k sedmistyletemu výročí založení řádu kazatelského 1216–1916*, Praha 1916. Do tego dochodzą teksty Josefa Kratochvíla³ i Pavla Waltera⁴ oraz opracowania: Franza Ekerta⁵, Františka Rutha⁶ i D. Líbala⁷. Ponieważ dawny kościół i klasztor Dominikanek jest ważnym zabytkiem architektury, więc z dziedziny historii sztuki ukazało się kilka opracowań, przede wszystkim pióra K. Mezihorákovéj⁸, J. Vitovského⁹, V. Procházky¹⁰ i V. Deksteina¹¹.

W historiografii polskiej klasztor jest omal nieznany, mimo że w latach 1293–1301 należał do polskiej prowincji zakonu, obejmującej także Czechy. Istnieje kilka wzmianek przy okazji omawiania początków dominikanek w Pol-

³ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek u sv. Anny*, „Růže dominikánská” 5 (1891–1892), s. 6–12, 56–63, 120–125, 160–163, 197–202, 318–320.

⁴ P. WALTER, *Život dominikánek v konventu u sv. Anny a sv. Vavřince na Starém Městě pražském od poloviny 16 století do začátku 18. století*, Praha 2012.

⁵ F. EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy: Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého*, Praha 1883, s. 387–392.

⁶ F. RUTH, *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, Praha 1903.

⁷ D. LÍBAL, *Pražské gotické kostely*, Praha 1946.

⁸ K. MEZIHORÁKOVÁ, *Architektura středověkových klášterů dominikánek v Čechách a na Moravě*, Praha 2016.

⁹ J. VÍTOVSKÝ, *Nástěnné malby v bývalém klášterním kostele u sv. Anny na Starém Městě*, „Památky a příroda”, 1 (1976), s. 513–517; TENŽE, *Nástěnné malby v bývalém klášterním kostele u sv. Anny a některé otázky ikonografie českého monumentálního malířství předhusitské doby*, „Acta Universitatis Carolinae, Philologica et historica”, 4 (1980), s. 75–06.

¹⁰ V. PROCHÁZKA, *K dějinám stavebního vývoje kostela sv. Anny a sv. Vavřince a kláštera dominikánek na Starém Městě pražském*, „Umění” 2 (1955), s. 167–168.

¹¹ V. DENKSTEIN, *K archeologickému výzkumu kláštera sv. Anny na Starém Městě*, w: *Kniha o Praze*, Praha 1959, s. 47–53; TENŽE, *Bývalý klášter sv. Anny*, „Staletá Praha” 1 (1965), s. 87–89.

sce¹². W jubileuszowym roku osiemsetlecia założenia mniszek Zakonu Kaznodziej-skiego ukazała się książka o klasztorach dominikanek klauzurowych w krajach słowiańskich. Jest tam rozdział poświęcony klasztorowi praskiemu¹³.

Z powodu więc braku polskojęzycznych opracowań postanowiono takie przed-łożyć. Niech tekst pozostanie jakby forpocztą zainteresowań polskich historyków, dla których duchowa i cywilizacyjna oraz kulturowa spuścizna żeńskich wspólnot zakonnych wywodzących się z epoki średniowiecza jest nieustannie przestrzenią badawczą.

1. Klasztor św. Anny na Újezdzie pod Pragę

W swych dziejach omawiana wspólnota dominikanek posiadała w Pradze dwie lokalizacje: pierwotną, na Újezdzie pod Petřinem, oraz ostateczną – na Starym Mieście. Zmiana miejsca spowodowana była rozwojem zgromadzenia oraz rozbu-dową Pragi w końcu XIII w.

Późna, siedemnastowieczna legenda¹⁴, nie mająca podstaw w źródłach, przypisu-je utworzenie klasztoru Dominikanek w Pradze bł. Czesławowi (1180–1242), który w 1222 r. przebywał w mieście i w 1225 r. przygotował grunt pod fundację klasztoru Dominikanów¹⁵. Błogosławiony miał jakoby w 1227 r. założyć klasztor sióstr. Píše o tym jako jedyny w legendzie o bł. Czesławie wrocławski dominikanin Abraham Bzowski (1567–1637), stwierdzając:

Założony został ten sam instytut życia zakonnego, w którym Małgorzata, córka Le-opolda arcyksięcia Austrii, wdowa po Henryku, królu rzymskim, a później małżonka odtrącona przez Przemysła Ottokara, króla Czech, z powodu bezpłodności, w klaszto-

¹² E. JANICKA-OLCZAKOWA, *Żeński ruch dominikański w Polsce w XVII–XX wieku*, w: J. KŁOCZOW-SKI (red.), *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. I, Warszawa 1975, s. 160.

¹³ P. STEFANIAK, *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*, Kraków – Racibórz 2007, s. 167–180.

¹⁴ A. BZOVIVS, *Tutelarīs Silesiae seu De vita rebusque preclare gestis B. Ceslai Odrovansii, Ordinis Praedicatorum*, Cracoviae 1608, s. 13.

¹⁵ *De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis praedicatorum. Auctore Stanislao lectore Cracoviensis eiusdem ordinis*, L. ĆWIKLIŃSKI (wyd.), w: *Monumenta Poloniae historica / Pomniki dziejowe Polski*, t. IV, Lwów 1884, s. 854. Klasztor dominikanów w Pradze uformował się w 1226 r., zob. V. KOUDELKA, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter II. Die Männer- und Frauenklöster*, „Archivum Fratrum Praedicatorum” 26 (1956), s. 131nn; P. KIELAR, *Początki zakonu dominikańskiego w Polsce*, „Nasza Przeszłość” 33 (1973), s. 39.

rze panien założonym przez Czesława, dla pokory została zaliczona między te, które są zwane konwerskami¹⁶.

Faktycznie klasztor mniszek dominikańskich w Pradze powołany został do istnienia w 1293 r. z fundacji Jana Holý, który był nieślubnym synem Przemysła Ottokara II oraz proboszczem vyšehradzkim i kanclerzem królewskim przy Wacławie II¹⁷. Zakupił on od norbertanek chotešovskich dwór położony na Újezdzie, do którego dołączył dwa młyny (jeden o nazwie *Hut*)¹⁸. Siostry do Pragi przybyły w 1298 r. i pochodziły z konwentu ołomunieckiego¹⁹. Istnieją jeszcze dwie tradycje niepodparte źródłami, że dominikanki wywodziły się albo z klasztoru św. Jana Chrzciciela z Unterlinden, albo z Brna, z klasztoru *Cella Beatae Mariae Virginis*²⁰. Od początku siostry pozostawały pod jurysdykcją prowincjała dominikanów, a opiekę duchową gwarantowali bracia z konwentu św. Klemensa na Starym Mieście. Po upadku tego klasztoru służyli zakonnicom dominikanie z następnych praskich wspólnot, rezydujących kolejno u św. Agnieszki, św. Marii Magdaleny i św. Idziego.

Dominikanki zamieszkały przy obecnej ulicy Všehradovéj 450²¹. Natomiast dominikańska autorka książki jubileuszowej na siedemsetlecie zakonu w 1916 r. twierdziła, że zabudowania zakonnic wznosiły się przy ulicy Karmelitskéj 450²². Jest i trzecia lokalizacja: pod Petřinem w miejscu obecnego Domu Tyršova.

W 1297 r. zmarł fundator Jan, więc siostry musiały same zadbać o siebie i pozyskać protektora: w 1298 r. od papieża Bonifacego VIII otrzymały przywilej, na

¹⁶ Małgorzata Babenberg, królowa Czech, najstarsza córka księcia Leopolda VI i Teodory Angeliny Komemnos z Bizancjum urodziła się między 1204/05 r. a 1210 r. 29 listopada 1235 r. została żoną króla Rzeszy Niemieckiej Henryka VII Staufa. Po owdowieniu 12 lutego 1242 r. zdecydowała się przyjąć welon u dominikanek w Trewirze (1242). Przebywała następnie w klasztorach w: Trewirze (1242), Würzburgu (1244) i Weil (1246). 11 lutego 1252 r. poślubiła króla Czech Przemysła II Ottokara, który ją odrzucił 18 października 1261 r., by po 10 dniach pojąć za żonę Kunegundę Rurykownicę czernihowską, wnuczkę Béli IV węgierskiego. Małgorzata, zachowując tytuł księżnej Austrii i Styrii oraz niegdysiejszej królowej rzymskiej, powróciła do Austrii i osiadła w klasztorze w Krumau. Zmarła 18 października 1267 r. w fundacji Lilienfeld koło Sankt Pölten. Zob. K. LECHNER, *Die Babenberg, Markgrafen und Herzoge von Österreich 976–1246*, Wien – Köln – Weimar 1992; O. ENGELS, *Die Staufer*, Stuttgart – Berlin – Köln 1972.

¹⁷ W. TOMEK, *Dejepis mesta Prahy*, t. I, Praha 1855, s. 242.

¹⁸ *Tamže*, s. 243; *Sestry Dominikánky v Čechách a na Morave*, w: *Pamětní spis k sedmistyletému výročí založení řádu kazateľského 1216–1916*, Praha 1916, s. 85; V. KOUDELKA, *Zur Geschichte*, s. 157; F. RUTH, *Kronika*, t. I, s. 1068.

¹⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, (dalej: RBM), t. II, Olomouc 1854, s. 706 n. 1648.

²⁰ *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 85.

²¹ W. TOMEK, *Dejepis*, s. 243.

²² *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 85.

mocy którego *Stolica Apostolska* wzięła klasztor i jego dobra w opiekę²³. Z tego roku pochodzi pierwszy dokument wyraźnie określający praską siedzibę dominikanek jako klasztor św. Anny. Akt dotyczy darowizny uczynionej na łożu śmierci przez Katarzynę, wdowę po Jarošu z Fuchsberka, na rzecz przeoryszy i mniszek, która to donacja obejmowała patronat nad kościołem św. Leonarda w Pradze oraz pobliski Dwór Jaroszowy²⁴.

Wspólnota stopniowo zaczęła wzmacniać podstawy swego bytu materialnego. Pojawili się dobrodziejcy, jak Bolek, mieszczanin praski, który podarował dominikankom wieś Hradec. W 1299 r. papież Bonifacy VIII potwierdził prawnie związek między újezdzkim klaszturem św. Anny a kapitułą wyšehradzką, której prepozyt miał obowiązek nadzorowania dobrami mniszek oraz wziął odpowiedzialność za duchową stronę funkcjonowania konwentu.

2. Rotunda św. Wawrzyńca i komenda templariuszy na praskim Starym Mieście

W miejscu, gdzie dziś wznosi się na praskim Starym Mieście dawny kościół św. Anny, stała od co najmniej XII w. rotunda pw. św. Wawrzyńca, którą następnie rozbudowano na kościół z komendą templariuszy. Fragmenty rotundy oraz kościoła romańskiego odkryto w prezbiterium obecnej świątyni, a w przyległym skrzydle klasztornym – relikty komendy zakonnej templariuszy. Prace archeologiczne potwierdzają, że *S. Wenceslaus Bohemiae Dux et Martyr curavit aedificari Vetero Pragae Ecclesiam s. Laurentii*²⁵. Także Waclaw Hájek z Libočan (zm. 1553), słynny kronikarz Pragi, powiada, że w 927 r. św. Waclaw (907–929/935) miał wnieść drugi w Pradze kościół na chwałę Bożą i przy nim ustanowił duchownego, którym był Letomil²⁶. Archeolog I. Borkovský przyjął, że jednoabsydowa rotunda powstała w drugiej połowie XII w.²⁷ Fundamenty oraz zachowana ceramika wskazują jednak, że powstała albo w końcu XI, albo z początkiem XII w. Vladimír Denkstein

²³ RBM, t. II, s. 726 n. 1759.

²⁴ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 123.

²⁵ Zob. J.F. HAMMERSCHMID, *Prodomus gloriae Pragenae continens Urbium Pragenarum Fundationes, Pragensium à Fide Christi suscepta...*, *Vetero-Pragae* 1723, s. 213.

²⁶ „Drugi [kościół] polecił [książę Waclaw] stawiać na chwałę Boga i św. Wawrzyńca, Bożego męczennika na w Starym Mieście w Pradze, gdzie obecnie jest klasztor św. Anny; i wyznaczył księżę księdza, który zwał się Letomil, aby za księcia i wszystek jego lud P. Bogu każdego dnia zebrząc i święcąc ofiary, gniew Boży oddał”. Zob. V. HÁJEK, *Kronika Česká*, V. FLAJŠHANS (wyd.), Praha 1923.

²⁷ Zob. I. BORKOVSKÝ, *Kostel řádu templářů v Praze na Starém Městě, Kniha o Praze*, Praha 1959.

uznał, że możliwe jest jedynie datowanie na XII w., a Klara Benešovská założyła wzniesienie w pierwszej połowie XII w. jako prywatny kościół wczesnofeudalnego dworu praskiego²⁸.

Przy rotundzie św. Wawrzyńca około 1232 r. osiedli rycerze z zakonu templariuszy, którzy wzniesli obok budynki komturii²⁹. W latach 30. XIII w. wzrost komandorii i przebudowa rotundy na kościół motywowany był duchem zakonnej tradycji jerozolimskiej Bazyliki Grobu Świętego. W 1245 r. znajdujemy pierwszą wzmiankę o kościele św. Wawrzyńca u kronikarza Kosmy: „Również w czasach tegoż króla [Wacława I (1205–1253)] zostało wzniesionych wiele domów zakonnych w mieście praskim, (...) templariuszy u świętego Wawrzyńca”³⁰. Przybycie templariuszy i wzniesienie komendy św. Wawrzyńca są zatem umieszczane w okresie panowania Wacława I, czyli w latach 1230–1252. Według Hájka założycielem praskiej komendy był wielki mistrz Piotr Berka de Ostrewa Duba. W 1268 r. wielkim mistrzem zakonu w Czechach, na Morawach i w Niemczech był Jan. To za jego kadencji rok wcześniej rycerze zakonni powiększyli swą posiadłość, zakupując sąsiedni dwór, który otrzymał z czasem nazwę *Templ*³¹. Do Pragi w 1290 r. przybył templariusz Bertold z Gepzenšteinu, który był głośnym mentorem króla Wacława II (1271–1305). W dwa lata później komandoria otrzymała prawo patronatu nad kościołem w Stodůlkách pod Pragą. W 1294 r. biskup praski Tobiasz za 200 grzywien srebra nabył od templariuszy, na których czele stał Ekko, *magister domus S. Laurentii*, wieś Vodochody³².

Bogactwa templariuszy spowodowały tragedię zakonu. Otóż król Francji Filip Piękny (1268–1314) doprowadził do jego upadku oraz likwidacji na mocy bulli kasacyjnej *Pastoralis praeeminentiae* papieża Klemensa V (1260–1314) z 22 listopada 1307 r., która została potwierdzona na soborze w Vienne w 1312 r. Na terenie Czech i Moraw templariusze jednak nie byli prześladowani. W Pradze siedzibę oraz całą majątność zniesionego zakonu przejęli joannici. Ci jednak po roku zdecydowali się ją odsprzedać dominikankom z klasztoru św. Anny z Újezdu pod Petřínem³³.

²⁸ P. VLČEK, *Umělecké památky Prahy, Staré město, Josefov*, Praha 1996

²⁹ W. TOMEK, *Dejepis*, t. I, s. 166.

³⁰ *Cosmae Pragenses. Continuat. Scriptores Rerum Bohem*, t. I, Pragae 1783, s. 373.

³¹ W. TOMEK, *Dejepis*, t. I, s. 232.

³² *Tamže*, s. 376.

³³ I. BORKOVSKÝ, *Objev templářského kostela v Praze*, „Archeologické rozhledy” 10 (1957), s. 500–507.

3. Dominikanki w klasztorze św. Anny na praskim Starym Mieście przy kościele św. Wawrzyńca

Mniszki dominikańskie mieszkając w skromnym klasztorze, nabyły od joannitów ich komturę za 130 kop groszy praskich³⁴. Umowę zawarła 9 lipca 1313 r. podpisał komtur Bertold z Hennebergu, preceptor joannitów z Polski, Czech, Moraw i Austrii, wraz z piętnastoma rycerzami z zakonu św. Jana³⁵. Zakup został potwierdzony dokumentem króla Jana Luksemburskiego (1296–1346), który uznał w ten sposób translację wspólnoty³⁶. Mniszki niezwłocznie przeniosły się (*quod translatis nobis de domo S. Annae ad ipsam ecclesiam S. Laurentii*) z Újezdu i wprowadziły do byłej komturii, którą gruntownie przebudowały³⁷. Wznoszenie klasztoru przy kościele, który zachował swe patrocinium św. Wawrzyńca, trwało do końca XIV w. W 1339 r. prace jeszcze były w toku; wspomina o tym w zapiskach dominikanin Konrad z Litomierzyc. W międzyczasie, w 1316 r., fundacja dominikank na Starym Mieście w Pradze została poświadczona specjalnym dyplomem, jako istniejąca przy klasztorze św. Wawrzyńca i Anny³⁸.

Na nowym miejscu mniszki zyskały sympatię zarówno królowej Elżbiety Przemyslidówny (1292–1330), żony Jana Luksemburskiego, która w 1320 r. dominikanki sownie obdarowała, jak i praskich mieszczan oraz rycerstwa. Do wspólnoty zaczęły tłumnie wstępować patrycjuszki, a także córki szlacheckie, wnosząc przy okazji bogate posagi. Siostry zostały sownie obdarowane: w 1320 r. profesor medycyny Jan z Pragi przekazał swój dom oraz jatkę mięsną, Berta (Perchta) Berka z Dubu, żona młynarza Konrada Millera z Hrobu, przekazała siostronom młyn w Pšovcach pod Mělníkiem, a Jan Štěpánov ofiarował dom przy ulicy Liliovej 219-7, który leżał w pobliżu kościoła św. Idziego, oraz kram mięsny na praskim Starym Mieście. Rycerz Ulryk z Řičan w 1324 r. dał wieś Křestice. Ponadto *dominus Ulricus de Ryzczano, Judex terre et fundator ecclesiae in honore s. Annae ad. s. Laurentium*³⁹ wniósł niebagatel-

³⁴ Archiwum Państwowe w Pradze (dalej: APP), *Archivučeských klášterů zrušených za Josefa II. // Řád dominikánek sv. Anna*, rps: *Litera super fundationem monasterii S. Annae et h. Laurentii maj. civ. Prag. A. 1313*; J.N. ZIMMERMANN, *Historisches Verzeichnitz aller, in der k. Hauptstadt Prag, aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kappellen*, Prag 1831, s. 17.

³⁵ APP, *Řád dominikánek sv. Anna*, fasc. 5, sygn. 414; J. KRATOCHVIL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 10.

³⁶ *Tamže*, *Řád dominikánek sv. Anna*, *Lit. Maj. Reg. Joh. Boh. super domo, in quia monast. est aedificatum S. Annae. A. 1313*; *tamže*, fasc. 1., sygn. 3 a 7.

³⁷ W. TOMEK, *Dejepis*, t. I, s. 473.

³⁸ V. KOUDELKA, *Zur Geschichte*, s. 157; V. PROCHÁZKA, *K dejinám stavebního vývoje kostela sv. Anny*, s. 167–168.

³⁹ EMLER, *O nekrologiu kláštera sv. Anny*, Praha 1878, s. 73.

ny wkład w rozbudowę nowego klasztoru. Tenże rycerz stał się wielkim donatorem praskich dominikanek, wznosząc im zarówno kościół, jak i urządzając w nim chór zakonny. Zapisano, że *pan Oldrich z Řzycczan kūr pro panny w klasterže ste Anny dal na svũg naklad vstawety musel byti ten pan Oldrich ktereğ w(es) augezdesz krzessy-cze w letu 1324 klassteru darował*⁴⁰. Gotycka świątynia została ukończona w trzeciej ćwierci XIV w. (po 1364 r.)⁴¹. Obecnie po badaniach archeologicznych wiadomo, że cała kubatura świątyni powstawała równocześnie i była gotowa pod koniec panowania Karola IV. Wkrótce kościół został wspaniale wyposażony. Jego ściany pokryła znakomita polichromia, której szczątki do dziś się dochowały⁴².

W latach: 1324, 1325 i 1329 rycerze z rodu Řičan szczególnie upodobali sobie ten klasztor, wspierając go ekonomicznie i „dostarczając” przy okazji spośród swych córek nowych powołań, które bywały w konwencie wybierane przeoryszkami. W 1329 r. Perchta, wdowa po Hynaczku, ofiarowała dom od południa sąsiadujący z kościołem mniszek z zastrzeżeniem, że będzie tam rezydentką. Tę darowiznę potwierdził cesarz Karol IV (1316–1378)⁴³. Do tego doszły jeszcze młyny, jatki mięsne, kilka dworów, domów i parę wsi. Pozycja klasztoru została zatem ugruntowana, a zakonnice otrzymały z Rzymu przywilej nabywania dóbr, który był następnie potwierdzany przez kolejnych władców Czech. Na jego mocy mniszki nabyły dwie kopy rocznego czynszu ulokowanego na dworze Jarošovym. W 1333 r. król Jan Luksemburski przekazał dominikankom 10 grzywien złota i dwór w Košřřach⁴⁴. W 1339 r. patrycjusz Konrad z Litomierzyc przekazał na budowę klasztoru 4 kopy: *Cunrad genant von Leutmeritz vermacht in seinem leetzten gescheffte vier schonk ze send Anneu zu dem gebeude*.

Dominikanki stały się od połowy XIV w. zamożną wspólnotą, a majątki zabezpieczały zasobny byt 40 mniszkom⁴⁵. W tym czasie klasztor stał się ważnym centrum duchowym i intelektualnym. Śladem tego jest tzw. *Rękopis Drezdeński*, czyli pierwszy czeski przekład Biblii, którego dokonał Brat Kolda z Koldic, lektor klasztoru Dominikanów u św. Klemensa w Pradze, a następnie prowincjał, z prze-

⁴⁰ Biblioteka Uniwersytecka w Pradze, rps. sygn. XVII C 34, fol. 2.

⁴¹ Kościół – jednonawowa sala z prezbiterium, wznoszona począwszy od zachodu, by nie niszczyć od razu rotundy św. Wawrzyńca, chór zbudowano ok. 1365 r., freski powstały w latach siedemdziesiątych XIV w. Klasztor powstawał do końca XIV w. Do dziś dochowały się resztki trzech ramion ambitu; zob. F. KLUTSCHAK, *Chronik*, passim; *Byvalý klášter sv. Anny*, „Staleta” 1 (1965).

⁴² Zob. J. VÍTOVSKÝ, *Nástěnné malby v bývalém klášterním kostele sv. Anny na Starém Měste v Praze*, „Památky a příroda”, Praha 1976.

⁴³ *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých*, t. III, Prag 1873, s. 626

⁴⁴ T.V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1892, s. 223.

⁴⁵ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 11.

znaczeniem dla subprzeoryszy Anny Leskowieckiej. Tłumaczenie to nosi cechy znakomitego kunsztu translatorskiego. Z zapisków *Rękopisu Drezdeńskiego* można wnosić, że klasztor ten był pierwszym w Czechach środowiskiem, gdzie czytano Biblię w języku narodowym. W kręgu konwentu, jak nas o tym informuje zapis nekrologowy, działało dwóch dominikanów z klasztoru św. Klemensa: brat Domaślaw, autor eucharystycznej sekwencji *Corpus Christi*, oraz lekarz Jan, lektor, śpiewak i malarz⁴⁶.

Wraz z duchowym i intelektualnym rozwojem postępował rozkwit ekonomiczny konwentu. W 1355 r. Karol IV potwierdził wszystkie przywileje *monasterii sanctimonialium Ecclesiae S. Laurentii*⁴⁷. W dziesięć lat później konwent nosi nazwę: *monasterium ad s. Laurentium quod et ad s. Annam nuncupatur in Maiori civitate Pragensi ordinis predicatorum*⁴⁸. Na czele wspólnoty w tym czasie (1368 r.) stała przeorysza Jutka. Jej następczynią była Klara Pillung, poświęcona w źródłach w 1371 r., której brat był kapelanem klasztoru i wsławił się też tym, że kontaktował się z praskimi beginkami⁴⁹.

W latach 1372–1390 klasztor wszedł w posiadanie dwóch wsi, ogrodu, dworu i winnic. Na uwagę zasługuje jeden z licznych podobnych zapisów: otóż w 1395 r. Mikołaj z Chrudim dominikance Annie Heydl za zgodą przeoryszy Elżbiety zapisał na swym domu w Pradze czynsz 2 kop groszy praskich⁵⁰. Jest on ciekawym przykładem tego, że nie tylko konwent jako całość dysponował dobrami, ale także poszczególne mniszki mogły być obdarowywane. Podobny wydzwitek miał inny dokument wystawiony 69 lat wcześniej (w 1326 r.) przez Ignacego von Pflug dla dominikanki Lukrecji von Sworotiz, która otrzymała roczny czynsz 3 kop groszy praskich⁵¹.

Rycerski ród panów z Řičan, mający u dominikanki własne krewnie będące przeoryszami, okazywał stałe wsparcie wspólnocie, np. Hynek w 1391 r. sprzedał siostrze wieś Újezdec. Sprzyjała mniszkom także córka Wacława II, królowa Elżbieta, żona Jana Luksemburskiego⁵². Wówczas służbę Bożą w konwencie (w 1395 r.) spełniał dominikanin od św. Klemensa zwany Seidlem, a przeoryszą klasztoru była

⁴⁶ *Tamże*, s. 524.

⁴⁷ V. TOMEK, *Dějepis*, t. 1, s. 83.

⁴⁸ A. SCHUBERT, *Urkunden-Regesten aus dem ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens*, Innsbruck 1901, s. 193.

⁴⁹ J. VÍTOVSKÝ, *Nástěnné malby*, s. 524.

⁵⁰ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 21.

⁵¹ *Tamże*, s. 20.

⁵² F. KLUTSCHAK, *Chronik*, passim; *Byvalý*, s. 87; W. SCHLÖSSINGER, *Geschichte*, s. 85; K. BENEŠOVSKA, *Kostel sv. Anny*, w: *Umelecké památky Prahy*, Praha 1996, s. 55–56.

Agnieszka Jentes, córka Mikołaja, będącego szambelanem królewskim i wójtem obu miast praskich. W 1396 r. mniszki wybrały przeoryszą Elżbietę, a opiekę duszpasterską nad siostrami podjął brat Maurycy z klasztoru św. Klemensa⁵³.

W latach 1406–1419 przeoryszą klasztoru była Agnieszka ze Šternberka, a kapelanem – brat Benedykt (do 1311 r.). Wówczas, w 1407 r., proboszcz Vyšehradu Jan ofiarował wieś Křessice, a inne dobra – które potwierdził kurator konwentu, brat Piotr – zakonnice przyjęły w 1413 r. W 1414 r. kapelanem mniszek był brat Piotr, sam zaś klasztor posiadał 142 kop i 401 i pół groszy złotych praskich dochodu rocznie oraz pożytki: ze wsi Lidice, Rynholce, Libošína, z młyna w Pšovcach i z dworu w Mělníku. Do tego dochodziły dochody z prawa patronatu nad kościołem św. Leonarda (Linharta) w Pradze. W 1419 r. za pozwoleniem króla Wacława IV (1361–1419) siostry sprzedały praskiemu mieszczaninowi Szymonowi z Białego Lwa zasobną wieś Radlice, by ją już w 1479 r. odzyskać na powrót⁵⁴.

W dwóch pierwszych dekadach XV w. konwent praskich dominikanek składał się przede wszystkim z mniszek wywodzących się z rodzin szlacheckich i mieszczzańskich (zwłaszcza praskich). Wstępując, wносиły w posagu dobra, które następnie pozostawały przy klasztorze, na co konwent posiadał specjalny papieski przywilej⁵⁵.

4. W okresie zamętu religijno-społecznego

Kres pierwszej pomyślności wspólnoty przyniosły wojny husyckie. W 1420 r. wojska pod wodzą Jana Žižki (1360–1424) po zajęciu Pragi oszczędziły klasztor dominikanek. Znacznie późniejszy dokument mówi o zakonnicy, ciotce bądź szwagierce Žižki, która na kolanach u furty prosiła go o nieniszczenie klasztoru i usłyszała w odpowiedzi: „Z twojego powodu chcę zachować was i wasz klasztor”⁵⁶. Istnieje także inne wytłumaczenie zachowania konwentu przez husytów, które przywołał w swym dziele *Kronika královské Prahy*, F. Ruth. Gdy husyci chcieli zburzyć klasztor, dziwnym sposobem tak zostali oślepieni światłem, że nie mogli znaleźć drogi do niego⁵⁷. Zachowało się także inne opowiadanie, jak to husyci

⁵³ J. VÍTOVSKÝ, *Nástěnné malby*, s. 524.

⁵⁴ V. TOMEK, *Dějepis*, t. 1, s. 96.

⁵⁵ F. EKERT, *Posvátná*, s. 390.

⁵⁶ F. KLUTSCHAK, *Chronik*, s. 27–34; J.F. HAMMERSCHMID, s. 214; *Histoire de la Guerre des Hussites et du Concile de Basle*, Amsterdam 1731, s. 4; J. KRATOCHVIL, *Byvalý klášter dominikánek*, 6 (1891), s. 58.

⁵⁷ F. RUTH, *Kronika*, t. I, s. 149.

do studni klasztornej wrzucili obaloną wcześniej kamienną figurę Matki Boskiej Bolesnej trzymającej na kolanach ciało Chrystusa⁵⁸. Gdy pieta została wrzucona do wody, wówczas odpadła od korpusu głowa Jezusa. Gdy w rok później figurę wydobyto ze studni, głowa znajdowała się na swoim miejscu i na szyi Chrystusa widoczne były blizny. Jeszcze w 1776 r. pieta znajdowała się w kościele klasztornym, w XVIII w. była bardzo czczona. W 1672 r. jej wyobrażenie miał narysować Jakub Vítovský⁵⁹.

W tym jedynym nienaruszonym w Pradze konwencie znalazły schronienie zakonnice wszystkich wspólnot miasta, których siedziby zostały uprzednio złupione przez husytów⁶⁰. U św. Anny został bowiem zorganizowany zbiorczy obóz dla 350 praskich sióstr, które – wraz z 40 miejscowymi dominikankami – pod groźbą wygnania zmuszone zostały decyzją taboryckich duchownych w sierpniu 1420 r. do husyckich zwyczajów liturgicznych, głównie do przyjmowania Komunii pod dwiema postaciami⁶¹. W 1420 r. doszło do ostatecznego połączenia dwóch praskich wspólnot dominikanki, ze Starego Miasta i Újezdu, gdy te ostatnie po zniszczeniu swego domu przybyły do Aneńskiego dworu. Niebawem do przepelnionego konwentu św. Anny dołączyło 21 czerwca 1421 r. jeszcze 30 wygnanych z opactwa św. Jerzego na Hradczanach benedyktynek po poddaniu husytom zamku praskiego przez cesarza Zygmunta Luksemburskiego (1368–1437)⁶².

Mimo iż mniszki Zakonu Kaznodziejskiego ze Starego Miasta ocalały – sownie się husytom okupując – to z powodu biedy i nadmiernego zagęszczenia zakonnice różnych reguł upadła u nich obserwa. Wiemy, że dwie z nich zrezygnowały z życia zakonnego, wstępując w związki małżeńskie: *Kronika Husycka* Wawrzyńca z Březova powiadała, że *Ale dvě z nich toulavé, ačkoli byly zahaleny závojem, zapoměly na přísahu čistoty a vstoupily v manželství, ba pravdivěji v cizoložství s muži*⁶³. Jakby dla równowagi należy wspomnieć o praskiej dominikance, która prowadziła głębokie życie religijne i ascetyczne: Agnieszce, zwanej także Katarzyną, która zasłynęła z praktyk pokutnych⁶⁴. Zapisano o niej: *In eodem Archivio ibi legitur: Venerabilis virgo Agnese, alii Catharina, virtutibus clara, sub opinione*

⁵⁸ *Prodromus gloriae Pragenae*, s. 214.

⁵⁹ W. SCHLÖSSINGER, *Geschichte* s. 60; J. VÍTOVSKÝ, *Nástěnné malby*, s. 525.

⁶⁰ V. HÁJEK, *Kronika Česká*, s. 808.

⁶¹ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 59.

⁶² *Tamže*; W. SCHLÖSSINGER, *Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz*, Prag 1916, s. 85; F. KLUTSCHAK, *Chronik*, passim.

⁶³ VAŘNICE Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, Praha 1979, s. 121.

⁶⁴ W. SCHLÖSSINGER, *Geschichte*, s. 85; A. HLOŽEK, *De rebus Provinciae Bohemiae Sacri Ord. Fr. Praedicatorum*, Pragae 1686.

*sanctitatis obiit, cuius venerabile corpus in Ambitu est sepultrum, ubi hodie crates circa positae sunt*⁶⁵. Pochowana została w osobnym miejscu w krypcie za kratą, aby lud mógł jej oddawać specjalną cześć („W tej dobie zmarła tu w opinii świętości zakonnica Agnieszka, inaczej Katarzyną nazywana, i pochowana na ambicie, gdzie jeszcze w ubiegłym stuleciu wokół jej grobu było siatkowe ogrodzenie”)⁶⁶. W klasztorze żyła jeszcze jedna słynna ze świętości mniszka, która wiodła żywot rekluzy. Miała pokutować o samym chlebie i wodzie, a po jej śmierci u jej grobu słyszano piękny w brzmieniu śpiew⁶⁷.

Cały majątek konwentu św. Anny w postaci dworów, młynów czy wsi został spustoszony, więc mniszki zaczęły cierpieć różne niedostatki. Nieprzystawczajone do niewygód (głodu i ciasnoty) zakonnice, córki rycerskie i patrycjuszowskie, ciężko znosiły złe warunki. Doszło do przedwczesnych zgonów – jak w przypadku księżniczki Urszuli Wartenberg, ksieni benedyktynek, zmarłej 8 czerwca 1420 r.⁶⁸

Stan wojenny spowodowany działalnością husytów trwał do 1437 r. Od tego roku przygarnięte siostry mogły stopniowo opuszczać klasztor św. Anny i powracać do swych siedzib. Gdy ruch husycki uległ wyciszeniu, mniszki stopniowo przystąpiły do rewindykacji zagrabionych dóbr. Pomógł im w tym list przewodni cesarza Zygmunta z 1434 r. Glej ten przysporzył mniszkom kłopotów, gdyż zostały posądzone o sprzyjanie opcji niemieckiej. Uznawano je w pewnych kręgach za odległe od czeskich aspiracji narodowych. Należy jednak pamiętać, że mniszki, których w połowie XV w. było w klasztorze 30, wywodziły się ze środowisk utożsamiających się raczej z kulturą cesarską, niemiecką.

Wiek XV ze swoimi zawirowaniami politycznymi i religijnymi niósł upadek Zakonu Kaznodziejskiego w Czechach i na Morawach. Kryzys nie ominął praških dominikanek, choć okazał się nie tak destruktywny w skutkach jak u braci. Niemniej jednak, według dokumentu z 1479 r., mniszki nadal znajdowały się pod jurysdykcją prowincjała⁶⁹. Ten fakt w tym momencie odbijał się negatywnie na życiu wspólnoty niemającej mocnego oparcia w ledwie wegetującym i pilnie potrzebującym odnowy zakonie⁷⁰.

W dwóch ostatnich dekadach XV w. w dziejach klasztoru zapisały się następujące zdarzenia: w 1481 r. kościół i klasztor zostały zalane wodami Wełtawy pod-

⁶⁵ *Prodromus gloriae Pragenae*, s. 215.

⁶⁶ F. EKERT, *Posvátná*, s. 390.

⁶⁷ *Prodromus gloriae Pragenae*, s. 214.

⁶⁸ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 24.

⁶⁹ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 121.

⁷⁰ P. WALTER, *Život dominikánek*, s. 67.

czas wielkiej powodzi, a 6 czerwca 1492 r. podczas wichury wiatr zrzucił połowę szczytu z gmachu klasztornego. W 1488 r. przeorysza Małgorzata z Tupadel (von Tupold) przekazała konwentowi wieś Všechromy⁷¹, a w 1500 r. Jan z Kuchrova nadał mniszkom wieś Bělky z dwoma młynami⁷².

Równie złożony okazał się wiek XVI, gdyż niebezpiecznie nabrzmiały problemy natury politycznej i narodowej, na które jeszcze nałożył się protestantyzm. W zamęcie sporów i walk dominikanki nie mogły się rozwijać. Ponadto były wówczas często niepokozone, więc w 1504 r. uprosiły u papieża Juliusza II (1443–1513) potwierdzenie dawnych przywilejów oraz uzyskały dyplom o woli Stolicy Apostolskiej, by nikt nie ważył się nachodzić zakonnic.

Los dominikanki uległ pewnej poprawie w chwili, gdy administrator kapituły vyšehradzkiej, a zarazem słynny kronikarz, Wacław Hajek z Libočan pod koniec swego życia zamieszkał w klasztorze mniszek jako rezydent. Gdy kanonik Hajek zmarł 9 marca 1552 r., siostry odziedziczyły po nim całe jego bogate mienie. Ukontentowane pochowały go w swoim kościele pod chórem zakonnym⁷³. Także łaskawym dobrodziejem okazał się cesarz Ferdynand I Habsburg (1503–1564), który w 1547 r. wybaczył mniszkom, że wraz z praskimi mieszczanami podpisały protest przeciw królowi w czasie antyhabsburskiego powstania w Czechach, gdyż – jak to władca ujął – „nie wiedziały, co czynią”, i w 1558 r. sporządził list chroniący całość posiadłości konwentu. Był jeszcze jeden ważny donator – Krzysztof Herrman von Rosswurm, marszałek polny, który w 1616 r. zapisał dominikankom pokaźny legat. Ostatnimi znanymi przeoryszami klasztoru św. Anny w XVI w. były: Klara z Pilzna, znana z dokumentu z 1541 r., Ludmiła – z 1574 r. i Anna Anastazja, która figuruje na akcie z 1583 r. mówiącym o prawnej zależności wsi klasztornej Radlice⁷⁴. W tym okresie mniszki miały kłopoty finansowe, które starały się zniwelować poprzez sprzedaż dwóch wsi: Lipno i Satalice⁷⁵.

5. Odnowa doby potrydenckiej

Dzięki dobroczyńcom mniszki, których u progu XVII w. było dziesięć, rozpoczęły długotrwały proces odnowy życia zakonnego i przystąpiły do przebudowy

⁷¹ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 26.

⁷² F. EKERT, *Posvátná*, s. 390.

⁷³ J. KRATOCHVIL, *Bývalý klášter dominikánek*, 7 (1891), s. 122.

⁷⁴ APP, *Řád dominikánek sv. Anna*, fasc. 1, sygn. 13; sygn. 19.

⁷⁵ F. EKERT, *Posvátná*, s. 390.

swej siedziby. W 1606 r. nadbudowano piętro na północnym skrzydle za pieniądze donatora, Krzysztofa z Russvormu. W 1607 r. dzięki darowiźnie Kacpra Blovského, który ofiarował 200 kop groszy miśnieńskich, został odnowiony (odmalowany) kościół św. Anny⁷⁶. W 1616 r. siostry dokonały modernizacji skrzydeł klasztornych – zachodniego i wschodniego. Prace wykonywane przez mistrzów: Jakuba Krusę i Hieronima Corsiego prowadziła przeorysza Urszula Kallich. Do przeprowadzenia remontów walnie przyczyniła się królowa Anna (1585–1618), córka arcyksięcia Ferdynanda II Habsburga (1578–1637) z Tyrolu i żona króla (od 1612 r. cesarza) Macieja Habsburga (1557–1619), która w 1616 r. przekazała mniszkom 9000 złotych na przebudowę ich siedziby⁷⁷. Przeorysza Urszula Kallich w 1617 r. od monarchini otrzymała 10 kop groszy stanowiących deputat kuchenny dla klasztoru, pochodzący z krajowych dóbr Melnik⁷⁸. Ponadto Anna w 1618 r. zapisała kapitał 5000 zł rocznego dochodu lokowanego na dobrach Krumlov. Po 1623 r. siostry na mocy tego zapisu otrzymywały z cesarskiej kasy 500 złotych rocznie.

Były także i inne nadania, które pozwoliły dominikankom na to, aby wspólnota mogła dać utrzymanie obliczone na 50 zakonnice. Urbarz klasztoru z 1615 r. powiada o 517 kopach, 57 groszach rocznego czynszu oraz sporych daninach w naturze. Choć w klasztorze panował dobrobyt, to ilość przebywających w nim zakonnice była znikoma: w 1613 r. w konwencie żyło ich tylko pięć⁷⁹.

Pomyślność wspólnoty zahamowała wojna trzydziestoletnia, która mocno dała się jej we znaki. Wojska saskie i szwedzkie plądrowały liczne wsie klasztorne, zanim zostały one dominikankom odebrane przemocą. Na początku wojny, w 1618 r., dziekan kapituły wyszehradzkiej Paweł Pistorius uznał klasztor św. Anny za bezpieczny i zdeponował w nim cenne archiwum. Protestanci, którzy zajęli Pragę, dowiedzieli się o tym i chcieli zawładnąć dokumentami. Dokonali więc napadu na Aneński dwór, jednak służba klasztorna odparła atak. Ten incydent był niejako wstępem do innych niedogodności: mniszki straciły dużą ilość wsi (w tym dochodowe Radlice z dworem i winnicą). Dopiero po przegranej przez czesko-protestancką frakcję bitwie z Habsburgami pod Białą Górą w 1620 r. dominikanki odzyskały swe liczne dobra. W tych ciężkich czasach wspólnocie sióstr przewodziła przeorysza Anna Urszula Kavanska z Burgery, poświadczona na dokumencie z 1625 r.

⁷⁶ F. EKERT, *Posvátná*, s. 390.

⁷⁷ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 160–161.

⁷⁸ *Tamže*, s. 161; *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 91.

⁷⁹ *Historie dominikánů v českých zemích*, Praha 2001, s. 106.

Mimo że trwała wojna trzydziestoletnia i Czechy pustoszyli Sasi (1630 r.) i Szwedzi (1648 r.), w klasztorze oprócz zakonnic przebywały „pensistki”, czyli zasadniczo starsze wiekiem rezydentki. O jednej z nich, Zofii Turn, mówią akta z lat 1640–1644⁸⁰, kiedy przeoryszą była Anna Katarzyna Příchovská z Příchovic (zm. 1660), ze starego czeskiego rodu szlacheckiego. Uchodząca za świętobliwą pełniła władzę przez 19 lat i zapisała się jako ta, która „rządziła chwalebnie” – umiała dbać o pomyślność klasztoru na poziomie duchowym i materialnym. Zapoczątkowała ona listę wybitnych przeorysz konwentu św. Anny.

Kolejną przełożoną była Zofia Ludmiła Mladota z Solopisk (zm. 1674), pochodząca z rycerskiego rodu. Swego czasu, wnosząc ogromny posąg, uratowała egzystencję klasztoru, w którym w 1646 r. – według raportu prowincjała Tomasza Sarrrii – żyło 14 mniszek. Ten posąg stanowił podstawę materialną dla wprowadzanej we wspólnocie reformy potrydenckiej. W 1646 r. już jako przeorysza przyjęła śluby zakonne od innej wielce posażnej nowicjuszki: Augustyny Małgorzaty od Ducha Świętego, hrabianki von Marzin⁸¹. Czternastoletnie rządy Zofii Ludmiły Mladoty stały pod znakiem ugruntowywania ścisłej obserwacji sióstr – które wówczas przygarnęły chwilowo dominikanki z Brna uciekające przed wojskiem tureckim – oraz rozwoju gospodarczego i budowlanego. W 1651 r. przeorysza w imieniu mniszek poprosiła, powołując się na precedens z 1645 r., małżonkę cesarza Ferdynanda II, Eleonorę, o jałmużnę roczną w kwocie 100 złotych⁸². Zofia Ludmiła Mladota przystąpiła do gruntownej rozbudowy domu, w którym 1668 r. podwyższono o piętro skrzydło wschodnie z 12 celami dla mniszek, a do całości zabudowy dodano trakt w ulicy Liliovej⁸³. Do dziś zachowało się wczesnobarokowe przejście z 1658 r. Przy kościele przeorysza Zofia Ludmiła Mladota wzniosła w 1668 r. kaplicę św. Katarzyny ze Sieny⁸⁴.

W 1676 r. nowa przeorysza, Maria Katarzyna Schiessel, rozpoczęła zasadniczy etap wczesnobarokowej przebudowy, możliwej dzięki zakupowi kilku domów przylegających do arealu mniszek od strony Wełtawy⁸⁵. Architekt Jan Dominik Orsi wznosił monumentalne skrzydło z fasadą o jedenastu osiach okiennych, wysokiej klasy pilastrach i ryzalicie. Sylweta tego budynku przetrwała omal bez

⁸⁰ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 163.

⁸¹ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 32.

⁸² APP, *Řád dominikánek sv. Anna*, fasc. 1, sygn. 59.

⁸³ *Bývaly*, s. 87.

⁸⁴ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 33; F. EKERT, *Posvátná*, s. 145.

⁸⁵ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 198.

zmian do 1782 r.⁸⁶ Wewnątrz znalazły lokalizację: kaplica św. Katarzyny Sieneńskiej, refektarz i cele zakonne⁸⁷. Równocześnie także kościół został w 1676 r. odnowiony: nowy wystrój uzyskał chór mniszek oraz dziewięć ołtarzy w świątyni. Także szkoła klasztorna, prowadzona dla córek szlachty i patrycjatu, otrzymała za przełożenia Katarzyny Schiessel oddzielną od pomieszczeń klauzurowych część budynków⁸⁸.

Po przebudowie praski konwent św. Anny zaczął się prężnie rozwijać. O ile podczas wojny trzydziestoletniej liczba sióstr w klasztorze wahała się od 10 do 15, to w 1676 r. żyły w nim 52 dominikanki. Był to więc jeden z najliczniejszych konwentów na terenie Cesarstwa⁸⁹. Mniszki pochodziły z najwybitniejszych rodzin arystokratycznych: Sternbergów, Wratisławów, Trautmannsdorfów, Morzinów, Klebelsbergów, Salmów, Millesimów, Audrickich, Mladotów czy Wiederspergów⁹⁰. Jedną z przedstawicielek rodu Trautmannsdorfów w posagu wniosła zawrotny posag 100 000 złotych⁹¹. Z 1677 r. mamy zapis, że przeorysza Maria Katarzyna Schiessel wraz z socjuszka Marią Kolumbą udały się na kurację do Karlovych Varów⁹². Oznaczało to, że prawo o ścisłej klauzurze w klasztorze ustępowało wobec konieczności troski o zdrowie jednej z mniszek, nazwanej *animaffectus contumaces*.

Następne przeorysze: Maksymiliana Chanovská z Dlouhej Vsi, Febronia Hysserl, Augustyna Rybá i Eleonora von Schützen, starały się o pomyślną przyszłość wspólnoty zarówno na gruncie odnowy życia zakonnego, jak i w sprawach materialnych. I tak Maksymiliana Chanovská Dlouhovská dokupiła dwa domy, które włączyła do kompleksu klasztornego. Przeorysza Eleonora Ernestyna von Schützen-Leypoldsheim uczyniła podobnie i dodatkowo uregulowała stosunki z praskim magistratem w kwestii nabycia posesji miejskich.

Z okresu przełożenia Febronii Józefy Hysserl z Chodu (zm. 1728), która rządziła w klasztorze z przerwami począwszy od 1700 r. do śmierci, zachowały się liczne świadectwa o gorliwości wspólnoty w pełnieniu kontemplacyjnego powołania. Mniej więcej z tego okresu pochodzi informacja, że stale – dniem i nocą –

⁸⁶ A. MERHAUTOVÁ, *Raně středověká architektura w Čechách*, Praha 1971, passim; V. DENKSTEIN, *K archeologickém*, s. 47–53.

⁸⁷ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 198.

⁸⁸ *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 92.

⁸⁹ *Tamže*.

⁹⁰ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 34.

⁹¹ V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, passim.

⁹² APP, *Řád dominikánek sv. Anna*, fasc. 2, sygn. 137.

dwie mniszki adorowały Najświętszy Sakrament, zmieniając się co dwie godziny⁹³. Sama Febronia Hysserl posiadała ducha ascetycznej pobożności. Surowo zarządzała klasztorem, ale hojnie wspierała ubogich oraz szeroko otwierała drzwi szkoły klasztornej dla ubogich dziewcząt. Szczodrośliwość przeoryszy z jednej strony, a rygoryzm z drugiej, często wywoływały niezadowolenie mniszek, co jednak nie przeszkadzało, by te same zakonnice obierały ją jako przełożoną na kolejne kadencje⁹⁴. Sam konwent rozwijał się niezwykle: w 1710 r. składał się z 60 mniszek. Jako pewnego rodzaju ciekawostkę można podać, że do klasztoru, gdzie zasadniczo przyjmowano jedynie panny, w 1701 r. obleczono wdowę, Ludmiłę, która habit mogła otrzymać dopiero za specjalną dyspensą generała zakonu⁹⁵.

Rozwój wspólnoty w początku XVIII w. zaowocował jedyną fundacją, jakiej dokonały mniszki dominikańskie ze staromiejskiego konwentu św. Anny w Pradze. Oto w latach 1709–1712 doszło do powstania nowego zgromadzenia: do Pilzna udała się grupa sióstr pod wodzą księżniczki Katarzyny Marii Vratislav von Mitrovskiej. Nowy konwent stał się owocem potrydenckiej odnowy życia zakonnego we wspólnocie praskiej. Inicjatywa założenia nowego klasztoru wyszła od mniszki Katarzyny Marii Vratislavówny, hrabianki z Mitrovic. Nabyła ona w Pilźnie pięć domów, stanowiących załączek fundacji i wraz z pięcioma siostrami, wśród których była jej rodzona siostra, Róża Maksymiliana Vratislav von Mitrovska, rozpoczęła realizację dzieła utworzenia konwentu dominikank. Przez trzy lata trwały prace adaptacyjne i w 1712 r. doszło do kanonicznego erygowania klasztoru pod wezwaniem św. Róży z Limy⁹⁶. Pierwszą przeoryszą nowej wspólnoty została z nominacji generała dominikanów, Antonina Cloche, Katarzyna Maria z Mitrovic⁹⁷. Przeorysza, będąca równocześnie fundatorką, natychmiast przystąpiła do wybudowania nowego rokokowego klasztoru z przyległym dwuwieżowym kościołem, który otrzymał wezwanie św. Anny. Dzięki niej zatem powstał wygodny i obszerny kompleks klasztorny dobrze komponujący się w panoramę Starego Miasta w Pilźnie.

Wspólnota mniszek dominikańskich przez siedemdziesiąt lat pobytu w Pilźnie rozwijała się pomyślnie i w dniu kasaty liczyła 21 zakonnice. Klasztor św. Róży z Limy został sekularyzowany wraz z innymi czeskimi konwentami kontemplacyjnymi na mocy wydanego we wrześniu 1782 r. dekretu cesarza Józefa II (1741–1790).

⁹³ *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 93.

⁹⁴ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 318–319.

⁹⁵ APP, *Řád dominikánek sv. Anna*, fasc. 2, sygn 144.

⁹⁶ *Sestry Dominikánky v Čechách*, s. 94.

⁹⁷ *Tamže*.

Siostry zaopatrzone w niewielką rządową pensję powróciły do swych domów rodzinnych, natomiast budynki klasztorne przeznaczono na szkołę główną.

W konwencie św. Anny w Pradze w 1720 r. została wzniesiona kaplica pw. św. Marii Magdaleny i św. Rozalii⁹⁸. W sześć lat później budowniczy F.M. Kaňka prowadził prace wokół zbarokizowania wnętrza kościoła klasztornego oraz jego fasady zachodniej. Wtedy powstała wspaniała dekoracja stiukowa. Odtąd, aż po schyłek XVIII w., wygląd świątyni dominikanek harmonijnie łączył gotyk z barokiem i należał do jednych z najcenniejszych w Pradze. W tym czasie, w 1728 r., przy klasztorze powołano do istnienia bractwo różańcowe, które pozostaje świadectwem duchowego i religijnego oddziaływania klauzurowego klasztoru mniszek na społeczność praską.

6. Schyłkowe lata funkcjonowania klasztoru i jego sekularyzacja

Połowa XVIII stulecia przyniosła w Czechach kryzys. Pomyślność mniszek podkopała wojna trzydziestoletnia. Doszło do wyczerpującej wojny. W samej Pradze we znaki dała się zwłaszcza francusko-bawarska okupacja miasta, która nastąpiła w latach 1741–1742. Po niej doszło do zajęcia Pragi przez Prusaków w 1744 r. Rozpoczęły się liczne pobory kontrybucji, zajmowanie dóbr, grabieże. Byt wspólnoty dominikanek zrujnowali Prusacy, którzy w 1744 r. obłożyli ich klasztor kontrybucją w kwocie 25 000 złotych. Równocześnie w zamęcie wojennym dobytek zakonnicy został rozkradzony. Nad wspólnotą zawisło widmo katastrofy ekonomicznej: nie mogąc podolać obciążeniom, siostry popadły w długi, które doprowadziły do bankructwa konwentu. Wspólnota mogła wówczas liczyć jedynie 14 zakonnic⁹⁹. To, że sytuacja materialna była dramatyczna, potwierdziła przeorysza Joanna Voračická, która wskazała, że deficyt w budżecie mniszek wynosił 7681 złotych, w dodatku dług wciąż narastał¹⁰⁰.

Kolejna przełożona, Maria Wiktoria á Sancto Thoma Aquinate baronówna von Helvesen, mimo ogromu kłopotów gospodarczych, starała się nie dopuścić do licytacji klasztoru za długi i doprowadziła do ugody z wierzycielami. Jej następczyni, Maria Walburga hrabianka Behyně (Bichinobá) z Lažan, w 1755 r. połączyła budynki szkoły i pensjonatu z klasztorem, by uczynić zadość życzeniu pensjonarek, których chesne ratowało byt praskich dominikanek¹⁰¹.

⁹⁸ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 35.

⁹⁹ V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, passim.

¹⁰⁰ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 320.

¹⁰¹ *Tamže*.

Prawdopodobnie kryzys zostałyby przezwyciężony, gdyby nie oświeceniowe decyzje cesarza Austrii Józefa II, który w 1782 r. zarządził sekularyzację klasztorów kontemplacyjnych. Początkowo po sekularyzacji miały być dominikanki praskie pozostać w swym klasztorze, ale stało się inaczej¹⁰². 21 maja 1782 r. 13 mniszek dominikańskich (10 chórowych i 3 konwerski) wraz z przeoryszą Wiktorią Helversen musiało opuścić klasztor, w którym prowadzone było życie zakonne przez 589 lat¹⁰³. Tego dnia kościół został zdesakralizowany. Wartość majątku siostr oceniono na 19 000 florenów¹⁰⁴. Siostry zaopatrzone w państwową pensję udały się na wygnanie. Część z nich 27 lipca 1782 r. przybyło do klasztoru cysterek w Pohledzie we wschodnich Czechach, który został ustanowiony domem centralnym dla sekularyzowanych zakonnic. Tam też dominikanki stopniowo wymierały. Roku 1792 doczekała tam jeszcze s. Hiacynta, która wraz z karmelitankami bosymi wróciła do Pragi i zmarła 27 sierpnia 1793 r. w ich klasztorze św. Benedykta na Hradczanach¹⁰⁵. *Anenský dvůr* sprzedano za długi za 19 000 florenów Janowi Tichý. Rozprzedano także cenne wyposażenie kościoła i klasztoru oraz cały księgozbiór zakonnicy.

*

Gdy Aneński dwór przestał pełnić funkcję sakralną, został w 1795 r. na drodze licytacji przekazany Janowi Ferdynandowi Schönfeldowi, który urządził tam drukarnię dworską oraz redakcję *Schönfeldskich císařských královských poštovních Novin*. W 1834 r. drukarnia była największą w cesarstwie. Przed 1822 r. w dawnym kościele św. Anny umieszczono powozy oraz skład wyrobów stolarskich. W części zaś klasztoru umieszczono prywatne mieszkania. W 1835 r. drukarnię po Schönfeldzie objął Andrzej Haase¹⁰⁶. Około 1876 r. w kościele umieszczono magazyn papieru drukarskiego i świątynię podzielono na cztery kondygnacje, wznosząc drewniane piętra. W latach 1880–1884 dokonano największych, wręcz barbarzyńskich zniszczeń: zburzono gotyckie sklepienia kościoła oraz rozebrano trzy górne kondygnacje wieży kościelnej wraz z gotyckim hełmem. W tym czasie dawne klasztorne skrzydło południowe zajmowali różni najemcy.

¹⁰² F. EKERT, *Posvátná*, s. 391.

¹⁰³ J.N. ZIMMERMANN, *Historisches*, s. 37.

¹⁰⁴ W. SCHLÖSSINGER, *Geschichte*, s. 85.

¹⁰⁵ [Z. ČERNA], *Mniški Řádu Kazatelského*, [Znojmo 1992], s. 118.

¹⁰⁶ J. KRATOCHVÍL, *Bývalý klášter dominikánek*, s. 6.

Następnym właścicielem (od lat siedemdziesiątych XX w.) kościoła został Teatr Narodowy, który w nim umieścił swe magazyny i pracownie. W latach 1956–1957 prowadzone były badania archeologiczne prezbiterium, a w latach sześćdziesiątych zostały odnalezione i częściowo odsłonięte gotyckie malowidła. W latach 1984–1993 przeprowadzono remont dachu i osłony zewnętrznej kościoła. W 1999 r. fundacja *Nadaci Dagmar a Václava Havlových Víze 97* ówczesnej czeskiej pary prezydenckiej przejęła za symboliczną koronę od Teatru Narodowego budynek kościoła i podjęła szeroko zakrojony proces renowacji (2002–2004). Odrestaurowany kościół zaczął służyć od 5 lipca 2004 r. jako centrum kultury o nazwie *Pražská křižovatka*. W dawnym klasztorze natomiast umieszczono pomieszczenia baletu Teatru Narodowego.

Ponieważ dawny klasztor św. Anny pozostaje nieustannie w centrum uwagi historyków, zwłaszcza czeskich oraz tych, którzy zgłębiają dzieje zakonu dominikańskiego, warto kolejny raz, nawet w formie szkicowej, dokonać oglądu jego dziejów. W panoramie lokacyjnego praskiego Starego Miasta zespół klasztorny Aneńskiego dworu pozostaje ważną dominantą. Niestety nie jest nią z perspektywy badań historycznych, zwłaszcza polskich. Aby tę lukę może nie wypełnić, ale choćby przygotować do tego grunt, przygotowano rys dziejów wspólnoty, licząc, że zostaną podjęte ze strony polskich naukowców badania bardziej szczegółowe nad tym szczególnie interesującym konwentem, który zachował do końca swój arystokratyczny charakter, i był w tym podobny do dwóch konwentów dominikanek polskiej prowincji zakonu, mianowicie we Wrocławiu i Raciborzu.

Obecnie w Pradze na nowo (od 1986 r.), i to także dzięki osobie polskiej mniszki z klasztoru Świętej Anny koło Częstochowy, s. Zdzisławy Krystyny Szymczyńskiej OP, która w 1992 r. została przeoryszą wspólnoty (do 2001 r.), funkcjonuje wspólnota mniszek dominikańskich, która pod niektórymi względami odwołuje się do duchowej tradycji swych siostr z Aneńskiego dworu. Rozwijająca się pomyślnie od 1990 r. na przedmieściu Lysolaje wspólnota dominikanek kontemplacyjnych, podobnie jak siostry z klasztoru św. Anny na Starym Mieście, pozostaje w stolicy Czech prężnym ośrodkiem duchowym, gdzie modlitwa, pokuta i praca pozostają ludzką odpowiedzią na miłość Bożą w kraju, który dziś zmaga się z ogromną niewiedzą i obojętnością na sprawy życia transcendentnego¹⁰⁷. Jako jedyny w Pradze klasztor kontemplacyjny dominikanki w myśl swego powołania „przekazują owoce swej kontemplacji” i w misji kaznodziejskiej zakonu „opowiadają Bogu o ludziach”.

¹⁰⁷ P. STEFANIAK, *Dzieje mniszek*, s. 344–348.

*

Literatura:**Źródła archiwalne:**

Archiwum Państwowe w Pradze

Archiv u českých klášterů zrušených za Josefa II. // Řád dominikánek sv. Anna: Litera super foundationem monasterii S. Annae et h. Laurentii maj. civ. Prag. A. 1313. fasc. 1, sygn. 3; fasc. 1, sygn. 7; fasc. 1, sygn. 13; fasc. 1, sygn. 19; fasc. 1, sygn. 59; fasc. 2, sygn. 137; fasc. 2, sygn. 144; fasc. 5, sygn. 414.

Biblioteka Uniwersytecka w Pradze

rps. sygn. XVII C 34, fol. 2.

Źródła drukowane:

BZOVIVUS A., *Tutelariorum Silesiae seu De vita rebusque preclare gestis B. Ceslai Odrovansii, Ordinis Praedicatorum*, Cracoviae 1608.

Cosmae Pragens. Continuat. Scriptorum Rerum Bohem., t. I, Pragae 1783.

De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis praedicatorum. Auctore Stanislao lectore Cracoviensis eiusdem ordinis, L. ĆWIKLINSKI (wyd.), w: *Monumenta Poloniae historica / Pomniki dziejowe Polski*, t. IV, Lwów 1884, s. 818–903.

Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dejin českých, t. III, Prag 1873.

HAMMERSCHMID J.F., *Prodromus gloriae Pragenae continens Urbium Pragenarum Foundationes, Pragensium á Fide Christi suscepta...*, Vetro-Pragae 1723.

HÁJEK V., *Kronika Česká*, V. FLAJŠHANS (wyd.), Praha 1923.

Histoire de la Guerre des Hussites et du Concile de Basle, Amsterdam 1731.

HLOŽEK A., *De rebus Provinciae Bohemiae Sacri Ord. Fr. Praedicatorum*, Pragae 1686.

KLUTSCHAK F., *Chronik des Annaklasters in Prag*, Praha 1887.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, t. II, Olomouc 1854.

SCHUBERT A., *Urkunden–Regesten aus dem ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens*, Innsbruck 1901.

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, *Husitská kronika*, Praha, 1979.

Opracowania:

- BACKMUND N., *Monasticon Praemonstratense*, t. I–III, Straubín 1949–1956.
- BENEŠOVSKA K., *Kostel sv. Anny*, w: *Umelecké památky Prahy*, Praha 1996, s. 55–56.
- BERÁNEK K., BERÁNKOVÁ V., *Inventář archívu zrušených klášterů – Spisy, knihy, Státní ústřední archiv*, Praha 1973.
- BÍLEK T.V., *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1892.
- BLÁHA L.A., *Sestry Premonstrátky*, Praha 1946.
- BORKOVSKÝ I., *Kostel řádu templářů v Praze na Starém Městě, Kniha o Praze*, Praha 1959.
- BORKOVSKÝ I., *Objev templářského kostela v Praze*, „Archeologické rozhledy” 10 (1957), s. 500–507.
- BUBEN M., *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, t. I, *Řády rytířské a křížovníci*, t. II, cz.1, *Řeholní kanovníci*, t. II, z. 2: *Mnišské řády*, Praha 2002–2004.
- BUBEN M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, Praha 2006.
- BRANDL B., *Orden und Kongregationen im deutschen Sprachgebiet der Tschechoslowakei*, Marienbad 1933.
- Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.
- [ČERNA Z.], *Mniški Řádu Kazatelského*, [Znojmo 1992].
- DENKSTEIN V., *Bývalý klášter sv. Anny, „Staletá Praha” 1* (1965), s. 87–89.
- DENKSTEIN V., *K archeologickému výzkumu kláštera sv. Anny na Starém Městě*, w: *Kniha o Praze*, Praha 1959, s. 47–53.
- EKERT F., *Posvátná místa král. hl. města Prahy: Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v hlavním městě království Českého*, Praha 1883, s. 387–392.
- EMLER, *O nekrologiu kláštera sv. Anny*, Praha 1878.
- ENGELS O., *Die Staufer*, Stuttgart – Berlin – Köln 1972.
- FOLTÝN D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.
- Historie dominikánů v českých zemích*, Praha 2001.
- HOBZEK J., *Kláštery v českých zemích z hlediska památkové hodnoty*, Praha 1987.

- JANICKA-OLCZAKOWA E., *Żeński ruch dominikański w Polsce w XVII–XX wieku*, w: J. KŁOCZOWSKI (red.), *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, t. I, Warszawa 1975.
- JIRÁSKO L., *Kláštery v městach v Čechách a na Moravě ve 13. století*, „Hospodářské dějiny” 4 (1979), s. 8–14.
- KIELAR P., *Początki zakonu dominikańskiego w Polsce*, „Nasza Przeszłość” 33 (1973), s. 39.
- KOUDELKA V., *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter II. Die Männer- und Frauenklöster*, „Archivum Fratrum Praedicatorum” 26 (1956), s. 131–140.
- KRATOCHVÍL J., *Bývalý klášter dominikánek u sv. Anny*, „Růže dominikánská” 5 (1891–1892), s. 6–12, 56–63, 120–125, 160–163, 197–202, 318–320.
- LECHNER K., *Die Babenberg, Markgrafen und Herzoge von Österreich 976–1246*, Wien – Köln – Weimar 1992.
- LÍBAL D., *Pražské gotické kostely*, Praha 1946.
- MERHAUTOVÁ A., *Raně středověka architektura w Čechách*, Praha 1971.
- MEZIHORÁKOVÁ K., *Architektura středověkových klášterů dominikánek v Čechách a na Moravě*, Praha 2016.
- NEUMANN A., *Z dějin českých klášterů do válek husitských*, Praha 1936.
- PROCHÁZKA V., *K dějinám stavebního vývoje kostela sv. Anny a sv. Vavřince a kláštera dominikánek na Starém Městě pražském*, „Umění” 2 (1955), s. 167–168.
- RUTH F., *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, Praha 1903.
- SCHLÖSSINGER W., *Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz*, Prag 1916.
- Sestry Dominikánky v Čechách a na Morave*, w: *Pamětní spis k sedmistyletému výročí založení řádu kazatelského 1216–1916*, Praha 1916, s. 85.
- SOMMER P., *České kláštery 10.–13. století ve světle archeologických výzkumů*, „Archeologia historica” 3 (1978), s. 337–345.
- STEFANIAK P., *Dzieje mniszek dominikańskich w krajach słowiańskich*, Kraków – Racibórz 2007.
- TOMEK W., *Dějepis města Prahy*, t. I, Praha 1855.
- WALTER P., *Život dominikánek v konventu u sv. Anny a sv. Vavřince na Starém Městě pražském od poloviny 16 století do začátku 18. století*, Praha 2012.
- VÍTOVSKÝ J., *Nástěnné malby v bývalém klášterním kostele u sv. Anny na Starém Městě*, „Památky a příroda” 1 (1976), s. 513–517.
- VÍTOVSKÝ J., *Nástěnné malby v bývalém klášterním kostele u sv. Anny a některé otázky ikonografie českého monumentálního malířství předhusitské doby*, „Acta Universitatis Carolinae, Philologica et historica” 4 (1980), s. 75–106.
- VLČEK P., SOMMER P., FOLTÝN D., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

VLČEK P., *Umělecké památky Prahy, Staré město, Josefov*, Praha 1996

ZIMMERMANN J.N., *Historisches Verzeichnitz aller, in der k. Hauptstadt Prag, aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kappellen*, Prag 1831.

*

Streszczenie: Najznakomitszy żeński klasztor na Starym Mieście w Pradze należał do mniszek Zakonu Kaznodziejskiego. Sam konwent powstał w 1293 r. z fundacji kanonika vyšehradzkiego Jana Holý'ego na prawym brzegu Wełtawy w Úježdzie. Po likwidacji zakonu rycerskiego templariuszy w 1312 r. ich siedzibę na Starym Mieście w Pradze przy rotundzie św. Wawrzyńca przekazano 9 lipca 1313 r. za 130 kop groszy praskich dominikanom. Niebawem w miejscu dawnej komturii powstał wspaniały gotycki zespół klasztorny z obszernym kościołem pw. św. Wawrzyńca i św. Anny. W średniowieczu konwent dominikanek zwany Aneńskim dworem zasłynął jako ważne centrum duchowe i intelektualne. Przykładem jest przekład Biblii (tzw. *Rękopis Drezdński*), który dla subprzeoryszy Anny Leskowieckiej dokonał na język czeski dominikanin Kolda z Koldic. Średniowiecze było dobą najpomyślniejszego rozwoju wspólnoty sióstr.

W okresie wojen husyckich klasztor stał się w 1420 r. miejscem zgrupowania wszystkich praskich mniszek, które zmuszono do husyckich zwyczajów liturgicznych. Nastąpił także dalszy upadek ekonomiczny oraz duchowy wspólnoty. Odrodzenie przyszło dopiero w XVII w. Wówczas siostry przyjęły reformę proponowaną przez Sobór Trydencki. W 1676 r. zapoczątkowany został proces gruntownej przebudowy zespołu klasztornego, który uzyskał barokową formę architektoniczną. Równocześnie wspólnota rozrastała się sukcesywnie i w 1710 r. składała się z 60 mniszek. W latach 1709–1712 doszło do jedynej w dziejach konwentu fundacji nowego klasztoru, który powstał w Pilźnie.

Pomyślność konwentu podkopała wojna Austrii z Prusami. W samej Pradze we znaki dała się zwłaszcza francusko-bawarska okupacja miasta, która nastąpiła w latach 1741–1742. Po niej doszło do zajęcia Pragi przez Prusy w 1744 r. Rozpoczęły się liczne pobory kontrybucji, zajmowanie dóbr, grabieże. Urzędnicy pruscy w 1744 r. obłożyli klasztor kontrybucją w kwocie 25 000 złotych. Odtąd dominikanki borykały się z trudną sytuacją materialną. 21 maja 1782 r. konwent został skasowany dekretem cesarza Józefa II i 13 mniszek dominikańskich (10 chórowych i 3 konwerski) musiało opuścić klasztor.

Poprzez wieki praski klasztor dominikanek składał się przede wszystkim z mniszek wywodzących się z ówczesnych elit społecznych: arystokracji, szlachty, patrycjatu i zamożnego mieszczaństwa. To gwarantowało jego wysoki poziom intelektualny. Mniszki w klasztorze reprezentowały zarówno żywioł niemieckojęzyczny, jak i czeski.

Słowa kluczowe: Praga Stare Miasto, mniszki dominikańskie, rotunda św. Wawrzyńca, klasztor św. Anny.

Abstract: The history of the St Anne convent of Dominican nuns in the old town of Prague (1293–1782). The most renowned female monastery in Prague Old Town had belonged to the nuns of the Order of Preachers (the Dominicans). The convent had been founded in 1293 by the Canon of Wyshehrad Jan Holý on the right bank of the Vltava River in Újezd. After the dissolution of the Order of Knights of the Temple in 1312, their seat in the Old Town by the Rotunda of St Lawrence was transferred on 9th July 1313 for 130 stags of cents to the Dominican nuns of Prague. Shortly afterwards, on the site of a former commandery, a marvelous Gothic monastery with the large Church of St Lawrence and St Anna was built. In the Middle Ages the Dominican convent, referred to as Anenský court, became famous as an important spiritual and intellectual center. An example can be the Bible translation into Czech (the so-called Bible of Dresden) done by the Dominican Kolda from Koldice for the prioress Anna Leskoviecka. The Middle Ages were a period of the most remarkable development of the nuns community.

During the Hussite Wars, in 1420, the monastery became a grouping place of all the Prague nuns that were forced into Hussite liturgical practices. Moreover, a further economic and spiritual collapse of the community occurred. The revival came only in the 17th century. At that time the nuns adopted the reform proposed by the Council of Trent. In 1676 a process of a thorough reconstruction of the monastery begun, resulting in its new baroque architectural form. Concurrently, the community was increasing gradually and in 1710 it consisted of 60 nuns. Between 1709 and 1712 the only foundation of a new monastery in the convent's history occurred – in the city of Plzen.

The prosperity of the order was undermined by the war between Austria and Prussia. Prague itself, was affected especially by the French-Bavarian occupation of the city between 1741 and 1742. After that, in 1744, Prague was invaded by the Prussians. Numerous tributes collections, goods overtaking and pillages begun. In 1744 the Prussians imposed on the convent a tribute of 25 thousand stags of gold. Since then, the Dominican nuns were struggling with a difficult economic situation. On 21th May 1782, the convent got disbanded by a decree of the emperor Joseph II and 14 nuns (10 choir-nuns and 3 converse) had to leave the monastery.

Through the ages, the Dominican Convent of Prague consisted mostly of nuns originating from the social elites: aristocracy, nobility, a participating and wealthy bourgeoisie. It guaranteed its high intellectual level. The nuns in the convent were representative both the German and the Czech world.

Keywords: Prague Old Town, Dominican nuns, St Lawrence rotunda, St Anne Monastery.

Fasada

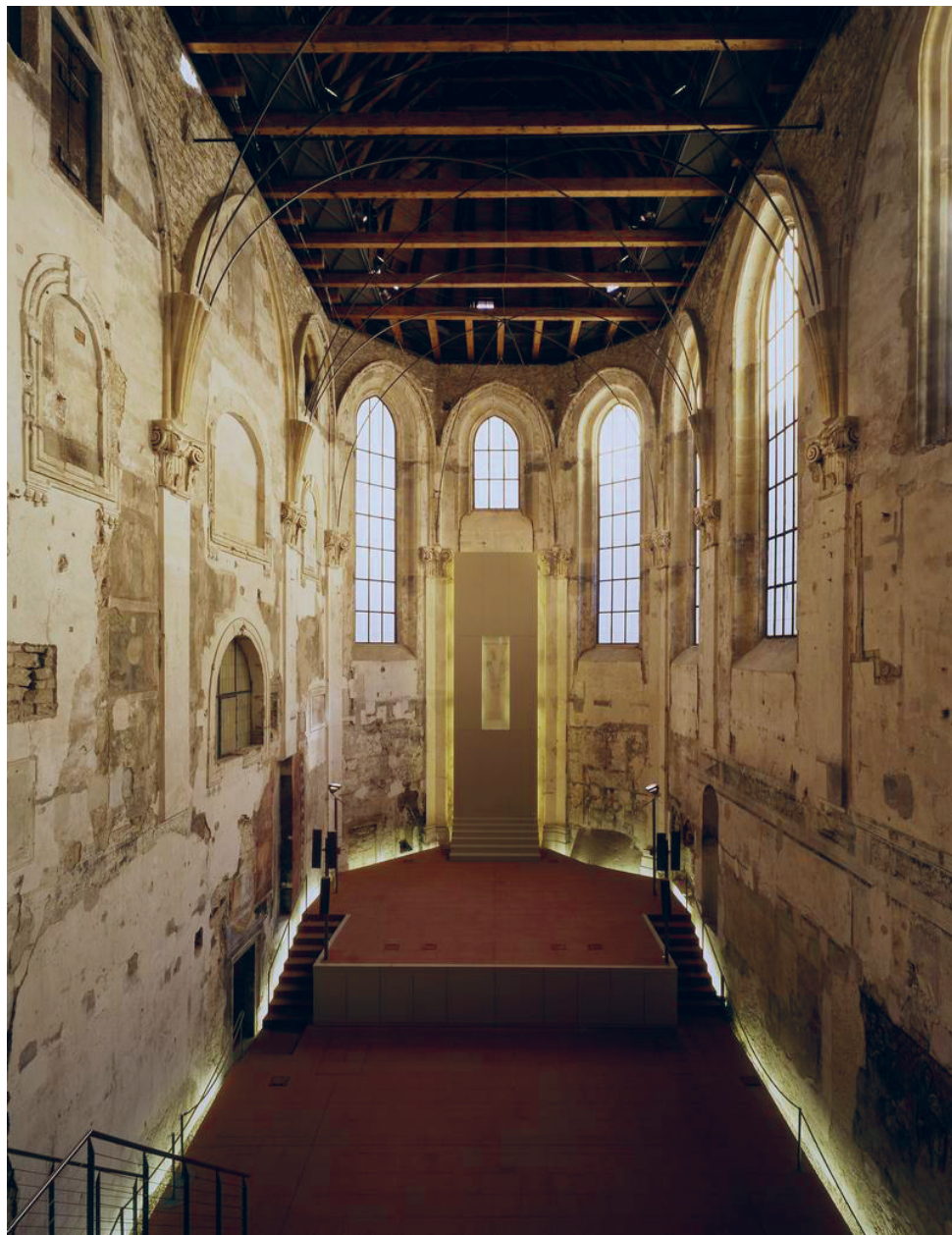
Dawny chór mniszek

Na makiecie wg stanu z XVIII w.

Widok na chór zakonny

Widok na prezbiterium

W 1903 r.

W XIX w.